

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Om mobbning

**Kvalitativ intervju av 6 gymnasieelever, hur har mobbningen ändrat
form och struktur i och med internetrevolutionen**

Anna Paulsson

Examensarbete:	15 hp
Kurs:	LAU 925:2 Examensarbete
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt 2011
Handledare:	Ulf Christianson
Examinator:	Maj Asplund Carlsson
Rapport nr:	V11-IPS-05 U/V VAL LAU925

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Kurs:	LAU 925:2 Examensarbete
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Vt 2011
Titel:	Om mobbning – En studie om mobbning, hur en föränderlig kultur finner nya vägar och arenor för mobbning
Författare	Anna Paulsson
Handledare:	Ulf Christiansson
Examinator:	Maj Asplund Carlsson
Rapport nr:	V11-IPS-05 U/V VAL LAU925
Nyckel ord:	Mobbning

Bakgrund: Bakgrunden till valt ämne och rapport som jag arbetat med, berör ämnet mobbning. Mobbning förekommer överallt i vårt samhälle, på arbetsplatser, i idrottsföreningar, på fritiden och i skolan. Mobbningen har fått en större arena och funnit nya vägar via internet, och har på så vis blivit svårare att upptäcka och förebygga i god tid.

Syfte: Syftet med mitt arbete är att öka mina kunskaper om vad mobbning innebär, och hur en föränderlig kultur skapar och finner nya vägar för mobbningen. Genom att skaffa mig mer kunskap om nya kulturer som växer fram via sociala media och ungdomars användande av internet, ökar kanske chanserna att förebygga och upptäcka mobbning.

Metod: För att få dessa djupare kunskaper om mobbning har jag studerat en del grundläggande vetenskapliga texter inom området, samt gått igenom skolans styrdokument och skollagen vad det gäller mobbning. Jag har också genomfört en mindre grupp intervju med en grupp serveringselever från gymnasiet i år tre, som studerar på Hotell- och Restaurangprogrammet. I intervjuerna har frågorna gällt hur de ser på mobbning, vad mobbning är och var det uppträder.

Resultatet: Resultatet visar att det är av stor vikt att motverka all form av mobbning och skaffa sig kunskaper om mobbningens nya arenor, i en ständigt föränderlig kultur, för att kunna motverka och förhindra mobbning på bästa sätt.

INNEHÅLLSFÖTECKNING

1.	INLEDNING	sid 3 - 4
	Bakgrund	sid. 3 - 4
	Syfte	sid. 5
	Frågeställning	sid. 5
	Tillvägagångssätt	sid.5 - 6
2.	LITTERATURGENOMGÅNG OCH TEORIANKNYTNINGAR	sid. 7 – 13
	Mobbning vad är det?	sid. 7 – 13
	Vem blir mobbad?	sid. 9
	Vem mobbar?	sid. 9 - 10
	Olika förklaringsmodeller till varför och hur mobbning kan uppstå.	sid. 10 – 12
	Hur påverkas självbilden hos den individen som mobbas?	sid. 12 – 13
	Digital e – mobbning.	sid. 14 – 15
	Vad säger styrdokumentet - skollagen om mobbning?	sid. 15 – 16
	Regeringens beslut vad gäller kränkande behandlingar för att förebygga mobbning på skolor.	sid. 16
	Fakta om anmälningar.	sid. 16 – 17
3.	GENOMFÖRANDE	sid. 18 – 21
	Intervjustudien	sid. 18
	Metod och material	sid.18 - 20
	Validitet	sid. 20
	Reliabilitet	sid. 20.
	Generaliserbarhet	sid. 20
	Etiska principer	sid. 21
4.	RESULTAT	sid. 21 – 26
	Sammanställning av intervjuer	sid. 21 - 26
5.	DISKUSSION / SAMMANSTÄLLNING	sid. 27 - 30
	Litteratur / Källförteckning	sid. 31

1. INLEDNING

Bakgrund

I mina studier till yrkeslärare inom Hotell- och Restaurang utbildningen skall jag slutligen som examinationsuppgift skriva en uppsats.

Som tema för uppsatsen har jag valt mobbning. I mitt arbete inom gymnasieskolan, har jag kommit att uppfatta att mobbning mellan elever kan orsaka problem, för elevens eller elevernas fortsatta utbildning. Det är inte bara på min skola som det är problem. Mobbning tycks förekomma överallt i samhället.

Något som oftast diskuteras i personalrummen och mellan lärare är att klassrumsklimatet blir allt hårdare och mer tillåtande, samt att gränserna för vad som är kränkande är otydliga. Många studenter har hög frånvaro. Elevernas undervisning sker många gånger vid datorer i datasalar under eget ansvar, utan vuxnas uppsikt, eleverna ges möjlighet att skapa sig egna gränser för vad som är tillåtet. Tryggheten, normer och regler kan ibland kanske ifrågasättas. Många elever klarar inte av denna form av undervisning. Utan tydliga gränser, satta av de vuxna, finns förutsättningar för att mobbning skall uppstå. Elever som utsätts för mobbning känner varken tillhörighet eller delaktighet i vad som pågår i deras vardagsmiljö. Ensamheten är påtaglig, självförtroendet sjunker och detta tillstånd kan utmyнна i destruktiva handlingar, som kan ge men för resten av livet.

På Gymnasiet där jag arbetar, och där jag har gjort min undersökning, finns det ca 1281 studerande på olika program. De flesta eleverna har i dag tillgång till datorer på skolan, eller så är de uppkopplade på nätet via sina mobiler. Det innebär i praktiken att de är uppkopplade till all form av media på nätet såväl när de befinner sig i skolan som utanför skolan. Detta medför att rykten, förtal, händelser av olika former sprids blixtnabbt.

Datorerna i skolan skall fungera som ett verktyg för undervisningen. Även de flesta lärarna har försetts med en egen dator. Nu kan man följaktligen se alla elever i korridorerna fullt koncentrerade med att surfa på raster och även under lektionstid. Regler finns för att minska tillgängligheten, men många elever har svårt att följa de regler som sätts upp, det visar sig nästan på omöjligt för lärarna att hela tiden kontrollera vad det är eleverna sysselsätter sig med.

Med denna nya IT kultur har en ny situation tagit form i skolan som vi inte tidigare stått inför. Datorer har funnits en längre tid men tillgängligheten är mycket större i dag än

tidigare. Data salar har länge funnits på de flesta skolor, men tillgängligheten till dessa datasalar har varit begränsade. Eleverna har oftast besökt datasalarna i små grupper och under lärarledda lektioner. Det var relativt strikta begränsningar vad gällde att få komma in i datasalen och oftast skulle någon vuxen ha kontroll på vad eleverna gjorde där. I dag har de flesta tillgång till en dator eller så surfar de på sina mobiler. Med en egen privat dator hamnar vi i ett läge där det är omöjligt att ha uppsikt över vad man gör på nätet, medan de sitter och har håltimme, surfar på mobilen eller någon annan ledig dator. Skolans värld och den virtuella världen flyter ihop och blir ett med varandra under skoldagens gång. Nu är det inte längre så att man efter skoltid går hem och chattar på nätet. Man chattar även under skoldagen, på MSN och Facebook och liknande sidor.

Mobbning har funnits så länge vi kan minnas från vår egen skoltid. Hur skall vi kunna förebygga mobbning som har tagit nya former, bland annat e - mobbning i en ny ungdomskultur, om vi inte vet hur ungdomarna använder dessa sociala media?

Vi vet enligt media och nyhets rapporter att anmälningarna till skolverket ([www.skolverket](http://www.skolverket.se)) ökar vad det gäller mobbning och kränkande handlingar. Det rapporteras att allt fler ungdomar mår dåligt och många elever fullföljer inte sin utbildning. Jag anser att det är viktigt att försöka att skaffa sig förståelse för ungdomars levnadskultur när vi arbetar som lärare, för att motverka alla former av kränkande handlingar och mobbning.

Syfte

Mobbning är som jag ser det ett problem som ökar på våra skolor enligt rapporter. Som lärare behöver jag kunskaper om begreppet mobbning, kunskaper om IT teknikens involvering i skolan och dess förekomst, orsaker och konsekvenser för den involverade individen. Jag vill skapa mig en större, förståelse för mobbningens arenor och nya ungdomskulturer som växer vad det gäller mobbning, för att därmed kunna bidra med en bättre insats vad det gäller att förebygga all form av kränkande behandling i skolan.

Ofta får vi rapporter om att mobbning ständigt ökar och mår allt sämre. Jag vill med detta arbete ta reda på vad mobbning innebär, hur det ser ut i dag och orsakerna till att mobbning har ökat. Jag anser att alla som arbetar med elever och deras utveckling i skolan, behöver ha kunskaper i hur mobbning uppstår och hur man kan arbeta för att på bästa sätt, för motverka och förebygga detta.

Frågeställningar

För att undersöka detta har jag följande övergripande frågeställningar:

- Vad innebär begreppet mobbning?
- Har mobbning ändrat form och struktur i och med internetrevolutionen, har det skett någon förändring vad det gäller förekomsten av mobbning?

Tillvägagångssätt

För att få dessa kunskaper skall jag studera litteratur om mobbning och genomföra en mindre intervjuundersökning bland eleverna på min skola. Mitt val av litteratur grundar sig på att jag vill skaffa mig större kunskaper om, vad mobbning är och innebär, hur det yttrar sig, vem mobbaren är och vem som mobbas, hur individen påverkas, vad IT tekniken har för inflytande. Att jag valde denna form av litteratur är, att jag vill ha en bred och omfattande "plattform" att stå på för kunna se och upptäcka mobbning, och därmed också kunna bidra till att motverka mobbning. Jag vill skaffa mig kunskaper om samhällsutvecklingen och de nya ungdomskulturer som växer fram, för att kunna möta ungdomarna där de befinner sig för att motverka mobbning i alla former.

I min undersökning har jag valt att använda mig av relevant litteratur som ger förklaringar på vad mobbning är så som: Vad innebär begreppet mobbning, vem eller vilka som mobbar, var mobbning äger rum, orsaker till hur det kan uppstå, hur den mobbade kan få sin självbild förändrad, som därmed kan bidra med negativa konsekvenser för individen. Jag vill ta reda

på och försöka skaffa mig kunskaper om IT teknikens inflytande inom området mobbning. Jag har tagit reda på vad som står skrivet i skolans styrdokument, vad skollagens riktlinjer är för att motverka all förekomst av kränkande behandling, inom den offentliga skolan.

Med hjälp av att studera denna litteratur hoppas jag att jag skall få en förståelse för mobbningens konsekvenser, kanske lättare upptäcka mobbningens arenor och att få insikt i, att vi som lärare har ett stort ansvar vad det gäller att förebygga all förekomst av mobbning på skolan.

I min undersökning har jag använt mig av intervjuer, med elever ifrån gymnasiet för att förhoppningsvis få fram ett svar på mina frågeställningar.

2. LITTERATURGENOMGÅNG OCH TEORIANKNYTNINGAR

Under följande litteraturgenomgång kommer jag att redovisa följande:

1. Vad begreppet mobbning innebär hur det definieras.
2. Tre olika kategorier av mobbning som är vanligt förekommande.
3. Vem som mobbas och vem som mobbar.
4. Orsaker och konsekvenser av en förändrad självbild hos den som utsätts för mobbning.
5. Förklaringar till varför mobbning uppstår och var det kan äga rum, dess arenor inom IT tekniken.
6. Skolans styrdokument, och lagar som skall förebygga mobbning redovisas.

Jag hoppas att jag med hjälp av denna litteratur kommer att få en större insikt i ovanstående begrepp och att jag skall kunna nå en del av mitt syfte i min undersökning. Jag hoppas även kunna förmedla till läsaren det jag kommer fram till.

Mobbning - Vad är det?

Konrad Lorenz (1903 - 1989) från Österrike, Wien grundade etologin och den biologiska inriktningen i studerandet av djurs beteende. Lorenz var först med att använda ordet mobbing, han använde sig av ordet när han beskrev hur djur attackerade i flock.

I Sverige började man uppmärksamma mobbning i slutet av 1960-talet. Under 1970-talet initierades vetenskaplig forskning kring detta ämne. Förmodligen har barn förtryckt andra barn så länge mänskligheten har existerat, men att man började uppmärksamma detta fenomen har att göra med samhällets förändrade synsätt på barn. 1958 togs beslut om att skolagan inte längre skulle användas. Först på 1960 talet började ordet mobbning tas i bruk, när en svensk lärare beskrev barns beteende på skolgården. Själva ordet mobbing används av oss i Norden och ordet får inte samma betydelse i andra länder och språk.

(www.wikipedia.se)

Mobbning förekommer överallt både bland vuxna och barn, på fritiden, i skolan, och i arbetslivet. Något som man ser i dag och lägger större vikt vid är arbetet för att förebygga sexuella trakasserier, främlingsfientlighet, rasism, etnisk diskriminering, homofobi, och könsrelaterad mobbning. Här handlar det ofta om kränkningar och då ifrågasätts principen om alla människors lika värde.

Gunnar Höistad (2001, s. 73) definierar mobbning i sin litteratur på följande sätt *”När en eller flera personer upprepade gånger, under längre tid, utsätter en eller flera individer för medvetna, aktiva, destruktiva handlingar och eller/uteslutning”*.

Enstaka händelser som kan vara obehagliga definieras inte som mobbning, utan det är de återkommande destruktiva handlingarna eller uteslutning som återkommer på ett systematiskt sätt och under en viss tid som är riktat åt en speciell person. Höistad delar in mobbning i följande tre kategorier:

- Tyst mobbning
- Fysisk mobbning
- Verbal mobbning

Tyst mobbning

Denna kategori av mobbning är den vanligaste och dessutom den svåraste att upptäcka och definiera. Det handlar då ofta om att trycka ner en person genom att ge uttryck i form av himlande ögon, suckande, uteslutning av olika former, undvikande av personen. Man förtrycker helt enkelt den mobbade i form av en tyst uteslutning från den gemensamma gruppen. Det kan vara på idrotten, i klassrummet, på raster och andra förekommande aktiviteter där den utsatta individen befinner sig.

Fysisk mobbning

Denna kategori av mobbning är den som är lättast att upptäcka. Den kan upptäckas genom sönderrivna kläder, blåmärken, o.s.v. Denna form av mobbning kan ofta gömma sig i andra sammanhang som att man tar saker, man gömmer saker, man slår extra hårt eller knuffas vid en lek. Det kan även vara utförande av fysiskt våld under hot, som t.ex. *”säger du något så slår vi dig igen”*. Denna typ av våld sker ofta i det fördolda och kan därmed vara svårt att upptäcka.

Verbal mobbning

Denna kategori av mobbning kan ges uttryck i form av viskningar, telefonsamtal, sms, nätverksamhet, förtal, spridning av osanna rykten i form av muntliga uttryck. Denna form av uttryck kan vara lättare för andra att upptäcka.

Höistad (2001) menar att samtliga tre ovan beskrivna kategorier av mobbning, är handlingar som är avsedda för att förnedra en speciell person eller grupp. Denna form av förtryck skapar utanförskap eller skadar personens inre självkänsla.

Människor som mobbas får sin självbild förstörd och de riskerar att skadas som individer för all framtid.

Vem blir mobbad?

Dan Olweus (1999) beskriver de som utsätts för mobbning i två personlighetstyper; *Det passiva mobboffret* och *det provocerande mobboffret*.

Det passiva mobboffret är ofta en lugn och känslig person. Det handlar ofta om en person som är osäker, stillsam med dåligt självförtroende. Man drar sig hellre undan vid en konflikt, oavsett om det gäller former av tyst, verbal eller fysisk mobbning. Det passiva mobboffret är ofta svagt på många sätt. Man blir ofta väldigt ensam och har väldigt få vänner eller inga alls och man skapar hellre kontakter med vuxna människor.

Det provocerande mobboffret karaktäriseras ofta av att ha ett hetsigt humör och vill ofta ge igen. Man är ofta störande, provocerande, okoncentrerad, sticker ut i mängden, anses ofta som besvärlig och en del anses också höra till gruppen som är hyperaktiv. Det provocerande mobboffret hör även till den grupp som ofta mobbar de som är svagare än de själva. Dessa mobboffer blir ofta inte riktigt sedda så mycket som de behöver och vuxna tycker dessutom att de är besvärliga och de får redan här en negativ stämpel.

Dessa två typer av mobboffer förekommer överallt, enligt Olweus. Det är svårt att upptäcka det passiva mobboffret när det handlar om verbal och tyst mobbning, eftersom denna individ oftast väljer att gå undan vid en konflikt. Det gäller att som god ledare och pedagog inte blunda för denna form av mobbning. Det provocerande mobboffret är mer synliggjort då det ofta handlar om självförsvar, verbala trakasserier och störande uppförande. I dessa sammanhang ingår ofta hela klassen och påverkas. Läraren måste våga konfrontera och ta konflikter i dessa sammanhang och inte blunda för pågående trakasserier.

Vem mobbar?

Den som mobbar kan ofta identifieras av följande gemensamma drag, enligt Olweus. Han påpekar också att nedan redovisade karaktäristiska drag hos en mobbare skall ses som huvudtendenser.

- En mer positiv inställning till våld än den generella eleven.
- Ett stort behov av att dominera och trycka ner andra elever, man hävdar sig genom att utöva makt genom våld, hot, och får därmed sin vilja igenom.
- Den som mobbar är ofta fysiskt starkare, särskilt i förhållande till mobboffret självt.

- Man är ofta hetsig och impulsiv, och har svårt för att ta ett misslyckande.
- Man har ofta svårt att följa regler.
- Man har ofta en hård jargong och visar ingen förståelse för den som blir utsatt.
- Man uppträder ofta aggressivt mot sin omgivning, både emot vuxna, lärare och föräldrar.
- Man är duktig på att prata sig ur olika situationer.

Många tror att mobbaren är en svag individ i form av egenskaper som osäkerhet, och ängslan under ytan, men enligt forskningar som gjorts ser det inte riktigt så ut. Mobbaren är ofta en självsäker och orädd person i botten och kan jämföras med en genomsnittselev vad gäller själv uppfattning. Mobbaren omger sig också ofta med några få anhängare som deltar i mobbningen, populariteten bland dessa mobbare varierar. (Olweus, 1999)

Enligt den danska författaren Helle Höiby (2004, sid. 9) finns en lång tradition vad gäller arbete mot mobbning på svenska skolor. Det är en uppgift som aldrig kan ta slut. Enligt Höiby startar mobbning som ”skoj”, som kan definieras med begreppet mobbning när det upplevs negativt av den som blir utsatt för det. Att hamna i konflikt är vanligt bland både vuxna och barn. Men när konflikten är ojämn och parterna inte är lika starka fysiskt eller psykiskt handlar det snarare om övergrepp än om konflikt.

Dan Olweus forskningsresultat visar på att mobbaren ofta har en låg grad av osäkerhet och ängslan. Höibys (2004, sid. 16) resultat visar också på att mobbaren löper fyra gånger så stor risk att senare i livet hamna i kriminalitet. Man beskriver en mobbare som en individ som fått för lite kärlek och omsorg, för stor frihet och för lite gränser, varpå man har brist på empati och liten eller ingen inlevelseförmåga.

Olika förklaringar till varför och hur mobbning kan uppstå

Biologisk förklaringsmodell

Det förklaras genom att någon uppträder avvikande eller ser annorlunda ut, de kan vara feta, klena, ha avvikande hudfärg m.m. En biologisk syn innebär att man tycker att mobboffret har genetiska drag och egenskaper som kan provocera andra. Detta är vad många människor tror enligt Dan Olweus (1973), men forskning kring detta resonemang visar att detta inte är något systematiskt beteende när det gäller att finna ett mobb offer.

Socialpsykologisk förklaringsmodell

Kjell Granström professor i pedagogik, leg psykolog har i boken *Utstött - en bok om mobbing* illustrerat följande i form av Socialpsykologisk förklaringsmodell. Alla

människor söker efter sin identitet och sina roller. I socialpsykologisk forskning, visar det sig att eleverna i en skolklass utvecklas och får olika roller. Det kan vara roller som pluggis, blattar, nördar, o.s.v. Dessa grupper och individer har ofta tydliga karaktärer i sig och präglas av varandra. (Thors, 2007)

Grupperna definierar varandra efter sina olikheter, medlemmarna uppfattas som annorlunda. I skolan definieras grupperna ofta efter töntarna, skolkarna, blattarna ofta i negativa bemärkelser. En annan grupp definieras efter "studarna", de som har allt, lyckas i allt, ofta positiva bemärkelser. Motsättningarna mellan dessa grupper förstärks ofta genom rykten och fördomar. Eleverna tillhör ofta någon grupp. Ingår de i en negativ grupp påverkar det ofta deras skolgång negativt. Många elever som tillhör en sämre grupp har ofta svårt att bryta mönstret då de förväntas att vara en solidarisk gruppmedlem. (Svedberg, 2007)

Maktrelationer

Zelma Fors, fil dr i psykologi, leg psykolog, leg psykoterapeut (Thors, 2007) beskriver att det gemensamma för alla mobbningsfall är att det handlar om destruktiva maktrelationer. Mobbaren har makten över den som utsätts för mobbning. Känslorna som finns hos mobbaren är hat och förakt. Den mobbade har ofta känslor i form av hat, förakt, hämndkänslor samtidigt som de är fyllda av rädsla, ångest och uppgivenhet. Ur psykologisk utgångspunkt innebär det att mobbaren projicerar de negativa värdena och känslorna på offret i form av beteende, kläder och känslor. Offret den mobbade som utsätts, börjar så småningom om att förändra sin självbild så att den stämmer överens med mobbarens syn på offret. Detta handlar både om medvetna och omedvetna processer. (Thors, 2007)

Följande modeller för uppkomsten av mobbning redovisas av Zelma Fors:

Inlärningspsykologi

I skolan och i övriga samhället sätter vi ofta etiketter på varandra, i form av hur vi skall uppträda. Till detta hör också att man skall ha förståelse för att man inte kallar varandra för bög, hora, blatte m.m. Ifrån detta perspektiv kan man utgå ifrån att mobbarens beteende som uttrycker kränkande handlingar har en brist i uppfostran och en form av felinläring.

Psykoanalytisk förklaringsmodell

Enligt denna förklaring så kan tidiga barndomsupplevelser prägla individen i senare år. Forskare inom området som studerat vad som kännetecknar en mobbare har funnit att mobbarna ofta kommer ifrån besvärliga hemförhållanden, och uppväxtvillkor, medan

barn som kommer ifrån "vanliga" hem ofta klarar av att hantera irritation och besvikelser utan att bli aggressiva och utåtagerande. Mobbarna från dysfunktionella hem visar ofta ett annat beteende i form av utåtagerande och aggressivitet.

Gruppsykologisk förklaringsmodell

I klasser kan det förekomma grundläggande orsaker och brister vad gäller samspelet mellan individer, grupper och uppgifter. När människor skall lösa uppgifter kan gruppdynamiska processer utvecklas. Om gruppen är samspelt och det finns ett gott ledarskap är det till hjälp och stöd för positiv utveckling. Vid motsatt situation, då uppgifter, ledarskap är otydligt kan det uppstå oro och frustration i klassen, vilket kan utmynna i aggression, negativa konstruktioner i gruppen. Aggressionen kan riktas till en speciell individ i gruppen av de andra eleverna, i stället för att ifrågasätta ledarskapet.

Värdepedagogisk förklaringsmodell

Skolans värdegrund har fått större inflytande och betonas allt mer. Skolan och klassen är en del av samhället för eleverna, här får eleverna ta del av normer och värden som skall råda i form en människosyn där alla har lika värde, respekt för andra, livets okränkbarhet och solidaritet med andra. Men i samhället i övrigt skapas och förmedlas orättvisor, förakt, våld, fördomar, förtryck, via medier, TV, dataspel o.s.v. Detta kan bidra till att individer fostras till förakt och skapar sig ett eget livsutrymme i form av förtryck och mobbning. (Thors, 2007)

Hur påverkas självbilden hos individen som mobbas?

Den som blir mobbad får en dålig självbild och tar stor skada som kan ge bestående men för resten av livet, beroende på mobbningsens omfattning. För att få förståelse för hur en mobbad individ kan känna sig är det viktigt att ha kännedom om hur vi individer påverkas av vår självbild.

Vad är då en *självbild*? Självbilden inverkar enligt Mats Dahlkvist (2004) på hur man känner sig, hur nöjd eller missnöjd man är med tillvaron och hur man tror att *omgivningen uppfattar och behandlar* en. Självbilden utvecklas genom kontakt och kommunikation med andra. En negativ självbild som utvecklas under former som mobbning, skapar ofta sämre självförtroende, sämre kontakt med andra människor och därmed hämmas ofta utvecklingen i många avseenden för att lyckas och utvecklas i livet, som ex. utbildning. Förutsättningarna för att kunna ta sin plats i samhället minskar om man inte har kunnat skaffa sig en positiv självbild och ett gott självförtroende. En god självbild medför däremot oftast ökat självförtroende och trygghet och bidrar till en positiv utveckling och det blir lättare att lyckas och utvecklas i livet (Dahlkvist, 2004)

Vad har vi då för behov som människa att få känna tillhörighet och gemenskap?

Våra behov hänger ihop med våra känslor, får vi inte våra behov tillfredsställda mår vi inte bra. Detta kan drabba individer som utsätts för mobbning. Det kan ta sig uttryck i känslor av misslyckanden, ilska, utanförskap, besvikelse och men för livet.

Får vi våra behov tillfredsställda så skapas den motsatta effekten, såsom att vi känner att vi lyckas, glädje, trygghet och positiv utveckling. I psykologin delar man upp behoven i sekundära och primära behov. De primära är nödvändiga för överlevnad. Dessa är mat, sömn och sex.

De sekundära är viktiga för att vi ska må bra, men vi kan överleva utan dem. Den amerikanska psykologen Abraham H. Maslow har utformat en behovstrappa som delar upp de mänskliga, sekundära behoven i olika trappsteg.

Levander (2003) beskriver Maslows behovstrappa som visar att behoven hänger ihop på ett visst sätt. Först när vi blir något tillfredsställda på ett lägre trappsteg så kan vi nå nästa trappsteg.

Jag har valt att definiera dem ifrån 1 – 7 .

1. Först kommer de fysiologiska behoven såsom mat, sömn, sex.
2. Därefter kommer de sekundära behoven att uppfyllas när vi känner oss trygga och kan börja planera.
3. Vi får kontakt med vänner och kan skapa gemenskap.
4. Har vi blivit tillfredsställda hittills, blir behovet av uppskattning viktigt, vi vill bli respekterade.
5. Självbestämmande handlar om att kunna skapa möjligheter att styra sitt eget liv och sina aktiviteter.
6. Meningsfull aktivitet dvs. att få syssla med det som skapar mening.
7. Självförverkligande och att få tillgång till sina resurser, nå sitt mål.

Viktigt är att skapa mening och förståelse i sin tillvaro för varje individ. Alla människor har stort behov av att få känna mening i förhållande till inre och yttre omvärld, vilket är

nödvändigt för att skapa ett rationellt handlande. Detta tror jag kan vara svårt att få ta del av om man är utsatt för mobbning. (Levander, 2003)

Digital E- Mobbning

Digital mobbning benämns ofta med olika namn som, e- mobbning, nätmobbning och elektronisk mobbning. Allt fler fall av mobbning rapporteras av medierna. Denna form av mobbning sker oftast utanför skolan, men den har oftast en anknytning till skolan. Många fall av mobbning startar via nätet då det sprids rykten, osanningar förtal m.m. Flertalet som mobbas i skolan utsätts också för mobbning utanför skolan (BRIS, 2007-09-20).

Nätmobbaren klarar sig ofta ifrån att bli upptäckt då den kan vara anonym eller använda sig av andra namn. Media talar också om flickors utsatthet på nätet, här handlar det ofta om att flickors interaktioner är större på nätet när det gäller mobbning och sexuella trakasserier.

www.skolverket.se

E-mobbning sker via internet och mobiler och har fått ett stort utrymme på alla våra arbetsplatser, i skolan och var vi än befinner oss. Kommunikationen är blixtn snabb och det är lätt att skapa grupper med anhängare som riktar sig till enskild individ. Många känner sig kränkta via sms och andra utlägg via internet, allt som läggs ut på nätet kan spåras. E-mobbning anses vara en ny form av mobbning som växer snabbt och orsakar stora problem i skolan och i övriga samhället. Mobbningen tar sig ett större utrymme i form av att det fortgår även utanför skolan och dess korridorer. Enligt Friends, en antimobbningsorganisation, är det liknande "vanlig" mobbning men med några väsentliga skillnader. För det första ser mobbaren inte hur offret reagerar när det blir kränkt. Mobbaren tror inte det är lika farligt eller hemskt när man inte förstår eller ser effekten av det man gjort. För offret är det ju samma upplevelse, med den skillnaden att ibland får offret inte veta vem det är som mobbar. Detta kan upplevas som än mer kränkande för man vet inte vem man kan lita på.

För det andra är E-mobbning något som kan pågå dygnet runt, även nattetid blir offren utsatta för hot och kränkningar. Dessutom är spridningseffekten stor – alla kan se vad som händer, i hela världen! Om man är utsatt för mobbning i skolan är det, enligt Friends, större risk att man även blir mobbad på nätet. En undersökning från 2006 (Friends) visar att det är främst tjejer mellan 12-13 år som är mest utsatta på nätet. Man kan som kompisar byta lösenord med varandra och ha ganska roligt med att låtsas vara varandra. När man vid ett senare tillfälle blivit ovänner kan man missbruka ett lösenord och låtsas vara någon annan och på så sätt sprida falska rykten, lägga ut kränkande bilder eller liknande. Man förstår inte riktigt konsekvensen av det man gör som mobbare, det blir en spännande "lek" som slutar med att någon blir allvarligt sårad och ledsen.

E-mobbning är när en person kränker eller hotar personer via internet eller mobil med sms. Det kan vara vid enskilda tillfällen eller återkommande kränkningar. Detta bidrar till oväntade konsekvenser och effekter. Spridningseffekten på nätet är obegränsad; alla kan se, läsa och vidarebefordra. Detta kan vara kränkande handlingar i form av bilder, elaka sms, mms och kommentarer. Därför är det viktigt att som lärare ta alla engångstillfällen på allvar, då man inte kan göra någon skillnad på engångshändelse och upprepade handlingar vad det gäller e-mobbning. Den som e-mobbar tror sig ofta kunna vara anonym men så är det inte. Allt som läggs ut på nätet kan spåras till den IP-adress som skickat informationen, det går dessutom att blockera den som mobbar, men mobbaren hittar ofta nya vägar.

Polisens IT - rotel säger att e – mobbnings brott blir allt vanligare men det är många som aldrig anmäler, därmed blir det allt svårare att sätta in resurser. Det är viktigt att skolan tar detta på allvar och arbetar med ett förebyggande arbete för att motverka e- mobbning. Det visar sig att attityder och hur man betar sig i skolan hänger ofta ihop med e-mobbning.

Ett förebyggande arbete kan aldrig stoppa denna form av mobbning, men det är däremot viktigt att veta hur man handlar vid situationer då e– mobbning uppstår.
(Engström, Svanerudh & Dahlgren, 2008)

Vad säger styrdokumentet - skollagen om mobbning?

Det som står skrivet i skollagen och dess riktlinjer angående all form av kränkande behandling bör vi all som arbetar inom skolan känna till. Fakta kring hur anmälningarna har ökat i omfattning redogörs nedan, för att visa i vilken utsträckning och i vilken takt anmälningarna har ökat till skolverket i form av kränkande behandling. För att få veta hur skolan arbetar och för att motverka mobbning har jag tagit reda på hur skolans lagar är formulerade i LPO-94. Där kan vi läsa om att lärare ska motverka förtryck mellan barnen i skolan, och vad som står beskrivet i i Lpf 94 vad det gäller skolans värdegrund. Jag har tagit reda på regeringens beslut vad det gäller kränkande behandlingar för att förebygga mobbning på skolor och konsekvenserna, av de nya lagar som har trätt i kraft.

I skolans styrdokument står följande skrivet i LPO-94 kan vi läsa om att lärare ska motverka förtryck mellan barnen i skolan.

I Lpf 94 står det att läsa följande vad gäller skolans värdegrund.

Grundläggande värden: Skolan är offentlig och vilar därmed på en demokratisk värdegrund. Skollagen säger att verksamheten i skolan skall vila på grundläggande demokratiska värden. Det är skolans och de verksammas uppgift inom skolan, att förmedla dessa grundläggande värden hos eleverna. Människolivet skall tas tillvara på, i form av att motverka kränkningar, individens frihet och integritet, beakta individernas lika värde, jämställdhet mellan kvinnor

och män, även förståelse skall utvecklas för svaga och utsatta. Ingen skall utsättas för mobbning. Skolan skall förmedla och se till att ett sådant synsätt tillämpas och eftersträvas hos samtliga som befinner sig på arenan. Varje individ skall också få känna sig värdefull, i form av att vara unik, för att kunna delta i samhället genom att bidra med sitt bästa vad gäller ansvar och frihet.

Skolan skall förmedla kunskaper i form av att individen skall utveckla förståelse och inlevelse för andra människor. Ingen skall utsättas för diskriminering, vad gäller kön, etnisk tillhörighet, religion, annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder eller annan form av kränkande behandling. För att motverka dessa former av kränkningar måste vi som arbetar inom skolan ha kunskaper, och öppna diskussioner för goda och förebyggande insatser. Skolan är i dag en mötesplats för kulturell mångfald, där vi har möjligheter, skyldigheter att stärka och utveckla dessa förmågor hos alla, som arbetar och befinner sig där. (www.skolverket.se)

Skollagen säger att: *"var och en som verkar inom skolan ska främja aktning för varje människas egenvärde /.../. Särskilt skall den som verkar inom skolan bemöda sig att hindra varje försök från elever att utsätta andra för kränkande behandling."* (www.skolverket.se)

Regeringens beslut vad det gäller kränkande behandlingar för att förebygga mobbning på skolor

Riksdagen fattade ett nytt beslut om en ny lag som trädde i kraft den 1 april 2006, om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Den nya lagens syfte är att klargöra skolans ansvar vad gäller att garantera alla elevers trygghet i skolan. Detta innebär att diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning och funktionshinder i alla former av skolverksamhet. Lagen innebär också att barn och elever får ett lagligt skydd mot kränkande behandling i form av mobbning. När lagen trädde i kraft, innebar det också att anmälningarna ökade till skolinspektionen, och till Barn och elevombudet (BEO). Enligt lag skall alla skolor ha en likabehandlingsplan där arbetet syftar till att förebygga all form av mobbning och kränkande behandling. Det är rektors ansvar att likabehandlingsplanen revideras, bearbetas och att det finns en fungerande verksamhet i form av antimobbningsverksamhet.

Det har visat sig att många skolor inte tagit den nya lagen på allvar, enligt BEO Lars Arrhenius. Vid granskningar som utförs av skolinspektionen, har inte åtgärder vidtagits och bristerna är påtagliga i många skolor. I den nyare reformen av skollagen som trädde i kraft den 1 augusti 2010 innebar det att skolor som inte följde restriktioner kan få påföljder i form av vitessanktioner om inte lagar och regler följs. (www.skolverket.se)

Fakta om anmälningar:

År 2010 har det kommit in 1375 anmälningar, av dessa var 413 anmälningar i form av kränkande behandlingar. Siffran kan jämföras med år 2009 då alla anmälningarna omfattade 609 stycken totalt för hela året. (www.dn.se, 2010-07-08)

Stefan Hult på arbetsmiljöverket har enligt en rapport ifrån Dagens eko publicerad 18 nov kl 05.30, kommit fram till följande: Anmälningarna har ökat jämfört med förra året, hittills har det gjorts 450 anmälningar, det handlar i dagsläget om ett trettiotal fler anmälningar, det innebär en ökning med 20 % i förhållande till året innan. Många av fallen anses ha ändrat karaktär vad gäller våld, diskriminering, och kränkning menar Stefan Hult. Många av dessa kränkningar publiceras på nätet och blir offentliga handlingar. Detta innebär att kränkningen upplevs som allvarigare och händelserna förstärks ofta genom att man kan kommentera händelserna via nätet.

(Stefan Hult dagens eko, 2010- 11-18) (www.sverigesradio.se)

Med denna genomgång av litteratur har jag försökt att ta reda på vad mobbning innebär i stora drag och hur mobbningen funnit nya vägar via IT . Jag har försökt att i min litteraturstudie utgå ifrån problemformulering, inledningen, syftet och frågeställningar. Jag har också försökt att utgå ifrån vad mina erfarenheter i skolan har gett mig vad det gäller elevers utanförskap, mobbning, förändrad självbild, och elever som inte fullföljer sin utbildning. Jag tycker att jag har fått en tydligare bild framför mig vad det gäller mobbningens struktur och förekommande på olika arenor. Jag är övertygad om att detta ger mig en godare utgångspunkt att kunna upptäcka olika former av mobbning.

Med hjälp av styrdokument och fakta kring anmälningar har jag fått reda på hur viktigt det är att uppmärksamma all form av mobbning, att vi tar vårt ansvar och fullföljer vårt uppdrag vad det gäller all förekomst av kränkande behandlingar. Jag har också fått reda på fakta, eventuella orsaker, kränkningars ändrade karaktärer, angående de ökade anmälningarna till skolverket om kränkande behandlingar.

Det har varit svårt att hitta någon vetenskaplig litteratur vad det gäller detta nya område som E – mobbning som känts aktuell i förhållande till syftet. Några vetenskapliga forskningar vad det gäller hur mobbningen har funnit nya arenor via E- mobbning har varit svårt att ta del av. Däremot tycker jag att Friends gör ett gediget arbete enligt ovanstående redogörelse för deras arbete vad det gäller E- mobbning och hur de väljer att definiera området. Jag att jag har hittat svar på mina frågor i vald litteratur, vad mobbning innebär och hur de definieras.

---

3. GENOMFÖRANDE

Intervjustudien

Syftet med min undersökning är, som tidigare redovisats, att få förståelse för vad mobbning innebär och är. Få insikt hur en föränderlig kultur skapar möjligheter och finner nya vägar för mobbning. Jag vill som lärare skaffa mig mer förståelse för var mobbningen äger rum och dess nya arenor. Min förhoppning är också att jag skall få reda på hur och var mobbning förekommer för att kunna medverka själv till en tryggare skola.

De övergripande frågeställningarna har här givits följande formulering:

- Vad innebär begreppet mobbning?
- Hur har mobbning ändrat form och struktur i och med internet revolutionen? Med denna fråga vill jag få kunskaper om elevers användande av IT tekniken vad det gäller konsekvenser, orsaker och verkan.
- Hur ser elevens användande ut, vad det gäller kommunikation och sociala kontakter på nätet under skoltid och fritid?

Metod och material

För att ta reda på vad gymnasieeleverna på Hotell- och Restaurangprogrammet anser är mobbning, har jag valt att använda mig av kvalitativ intervjumetod enligt Trosts (2005) rekommendationer . Med denna metod kan jag använda mig av enkla raka frågor, som sedan kan utvecklas med följdfrågor. Jag tror att det skulle bli alldeles för ytliga svar om jag skulle använda mig av en kvantitativ metod. Jag vill fördjupa mig i hur eleverna tänker kring detta känsliga ämne. En kvalitativ studie kan kanske anses vara bättre för att få svar på emotionella upplevelser och svar i studien. En kvalitativ intervju metodik anses ibland vara bättre att använda sig av, vid känsliga frågor. Vid kvalitativ intervju metodik anser man att den eller de intervjuade har möjlighet att få mer utrymme för att lämna ett så "riktigt" svar som möjligt. Man kan använda sig av enkla raka frågor med följdfrågor, så att man kan få ett så uttömmande svar som möjligt av den intervjuade. Det skulle bli alldeles för omfattande att använda mig av en kvantitativ metod och kanske svårt att analysera och få in alla data i tid.

Dessutom vill jag själv få kontakt med de tillfrågade och intervjuade. Mina frågor riktar in sig på att få svar på frågan hur, inte varför. Jag har valt att intervjua eleverna i en grupp för att de skulle få möjlighet att ge mig en bild, åsikter, och tankar om deras synsätt av begreppet mobbning.

Intervjuerna genomförs med sex elever från gymnasiet i årskurs 3, som går på Hotell och Restaurangprogrammet. Eleverna i årskurs 3 tror jag har större erfarenheter och kunskaper om skolans attityder, klimat, förhållningsätt samt skolans kultur, normer och regler. De elever som jag tillfrågade är trygga i sig själva, har lätt för att uttrycka sina åsikter, visar respekt och är tillåtande gentemot varandra. De sex eleverna som har tillfrågats om de kunde tänka sig att svara på en del frågor som handlar om mobbning, svarade ja. De har också informerats om syfte och mål med undersökningen, samt om full anonymitet, d.v.s. att inga namn sätts ut i rapporten.

Överenskommelse om tid och plats har kommunicerats med respektive elev. Jag valde ett grupprum som bokades, där eleverna kunde sitta kring ett runt bord så att alla kunde se varandra för att få en bättre kontakt. Intervjun beräknades till cirka en till två timmar, vi avslutade efter ca, 1, 30 min. Jag valde att anteckna intervjuaren för hand under intervjuens gång, då jag inte är en van intervjuare. Eftersom jag är medveten om mina brister vad det gäller att intervjua, valde jag att avsätta tid direkt efter att intervjun var genomförd. Jag skulle då lättare komma ihåg så mycket som möjligt av de intervjuades svar, om jag upptäckt att jag missat något i mina anteckningar under pågående intervju. Frågorna som jag ställde utefter min intervjuguide kom inte riktigt i ordning. Jag hade förberett underlag inför kommande intervju med rubriker på varje frågeställning på ett enskilt arkiv, för att enklare kunna notera och sortera svaren. Jag renskrev mina anteckningar via datorn, sorterade in svaren under varje frågeställning utefter intervjuguiden. Mitt val att intervjua alla i en grupp grundade sig på att jag tycker att dessa elever är samspelade och känner varandra väl, då de visar varandra ömsesidig respekt. Därmed skapas också möjligheter för att alla skall kunna komma till tals.

Gruppintervjun genomförs med hjälp av utarbetad intervjuguide (bilaga 1). Vid formuleringen av frågorna har jag tagit som utgångspunkt syfte och problemformulering. Jag har också utgått från Trosts (2005) rekommendationer om hur man bör formulera frågor, nämligen:

- Undvika att ställa frågor som innehåller varför.
- Ställa frågor efter syfte och mål.
- Använda mig av öppna enkla frågor som Vad... Hur... När... Vad...
- Hur viktigt det är att hålla tiden eftersom de intervjuade avsätter tid.
- Undvika att ställa flera frågor samtidigt.

- Väcka intresse ifrån början, och försöka att hitta en röd tråd.
- Inte delge mina egna åsikter.
- Lyssna, visa intresse, vara tillåtande.
- Raka enkla frågor, undvika provocerande frågor, hypotetiska frågor.
- Tillämpa ett empatiskt förhållningssätt.
- Visa respekt och hänsyn till de intervjuade.
- Ställa frågor på de intervjuades nivå.

Validitet

För att min undersökning skulle innehålla en viss validitet, så valde jag att intervjua elever som går i år tre. Urvalet grundade sig på att dessa elever har störst kännedom om skolan som helhet vad det gäller attityder, etik, moral, skolans kultur, regler, normer och arbetsätt för att motverka mobbning. Att jag valde en kvalitativ intervjumetod, grundade sig på att jag ville kunna se, höra och skaffa mig en bild av ett sådant känsligt ämne som mobbning. Eleverna skulle få utrymme för att kunna framföra vad det verkligen tycker och känner.

Reliabilitet

Eftersom jag valde att intervjua i grupp, så kan det tänkas att de intervjuade blev påverkade av varandras svar, därmed kanske de inte uttryckte vad de egentligen tyckte. Om intervjuerna utförts enskilt skulle jag kanske fått andra svar. Gruppen i sig var samspelt, trygg, tillåtande, intog ett respektfullt förhållningssätt till varandra under intervjun. Elevernas olika erfarenheter utefter deras egna upplevelser inom området mobbning, tror jag också påverkade deras svar. Det var ingen av eleverna som inte deltog, i form av att delge sina åsikter.

Enligt Trost (2005) skall man också ha i åtanke intervjuer i grupp kan vara negativt därför att, alla kanske inte får chansen att uttrycka vad de vill, de tysta kommer inte lika lätt till tals. Gruppen kan också ta ställning och uttrycka åsikter som de egentligen inte står bakom i deras antaganden därför att, en grupp ofta styrs av ett beteende som formar dess synpunkter. Man kan inte heller säga att all information kommer att vara konfidentiell, då de intervjuade inte har tystnads plikt i en grupp då andra gruppmedlemmar kan ta del av informationen.

Jag berättade för dem att svaren skulle förbli anonyma och varför undersökningen gjordes och vad den skulle användas till. Jag berättade också att eftersom det är en gruppintervju så hör de övriga intervjuade svaren, de har ingen tystnadsplikt.

Generaliserbarhet

Eftersom min undersökning endast omfattar sex personer kan resultaten inte sägas vara generaliserbara. Dessutom kommer de elever som jag intervjuat från en liten ort, vilket gör att svaren kanske inte skulle bli likadana som i en storstad. Förmodligen skulle resultaten se annorlunda ut om intervjuerna genomförts med elever från en storstad jämfört med en lite ort. Kulturer ser olika ut utefter erfarenheter, trender, attityder som ständigt påverkar oss som människor i form av beteende och vårt ställningstagande.

Etiska principer

Jag var noggrann med att tala om tid, plats, dess omfattning och genomförande, före intervjuerna så att de skulle kunna ta ställning till om de ville medverka. Jag meddelade också ansvarig rektor på skolan om mitt genomförande och syfte med studien. Eleverna fick också veta att de intervjuade i gruppen inte har tystnadsplikt och att det var önskvärt att inga namn skulle nämnas som kunde få negativa konsekvenser. Eleverna informerades också om att inga av de intervjuades namn, sätts ut i rapporten man förblir anonym. Trosts (2005)

4. RESULTAT

Sammanställning av intervjuer

Sammanställningen av resultatet grundar sig på de anteckningar som jag förde ner under intervjuens gång.

Jag har nedan redogjort för några begrepp, för att lättare kunna följa svaren i intervjuernas sammanställning.

- *Alias* = Ett namn som ersätter sitt eget namn som vanligtvis används på chattar.
- *Blogg* = En form av offentlig dagbok som skrivs på Internet.

- *Chatt* = När två eller fler personer skriver till varandra i realtid.
- *Blocka* = När man stänger ute en annan person ifrån information.
- *Facebook* = Är en nätgemenskap där man kan knyta kontakter över hela världen, det finns i dag över 300 miljoner användare. Medlemmarna växer snabbt det tillkommer ca 250 000 nya medlemmar varje dag . Facebook startades 2004 av en student vid på Harvard University, det var endast skolans medlemmar som kunde vara anknutna till Facebook. 2006 blev den tillgänglig för alla.

Facebook bygger på en micro blogg där användare skriver vad man gör just nu, kommer att göra, har gjort, skall göra, eller andra tankar och känslor. Kommentarer ges också på varandras bloggar. Sökfunktion i form av att hitta vänner finns tillgänglig. När du skaffar vänner och blir accepterad kan du se deras bilder, videoklipp, länkar status, allt som läggs ut blir offentligt. Du bestämmer själv vem du vill vara vän med. Facebook används också som marknadsföring i form av att företagen integrerar kontakter med medlemmar och skapar på så sätt en medvetenhet hos medlemmarna att de finns. Man kan ansluta sig till olika grupper som skapas utefter intresse eller andra föreningar. www.faktabasen.se

Att jag i korthet valde att beskriva Facebook grundade sig på, att alla de intervjuade eleverna var medlemmar i Facebook.

- **Vet Ni vad mobbning är, vad tänker ni på och vad innebär begreppet för er förklara, utveckla?**

Samtliga av de intervjuade eleverna berättade vad mobbning innebar, men de kunde inte definiera begreppet, att det är återkommande kränkande handlingar som är riktat till enskild individ eller grupp. Eleverna beskrev för mig att mobbning var handlingar som utfördes för att vara elak, trycka ner någon eller frysa ut individen eller individerna i gruppen. Flera elever redogjorde för att mobbing var en handling som utfördes av en mobbare som inte visste bättre och hade förståelse för dess konsekvenser. Mobbning beskrevs också av eleverna som att det oftast bestod av en mobbare som ofta var drivande, med anhängare som gick på en bestämd person, eller flera elever genom att trakassera, reta, provocera, och begå handlingar i form av utfrysning.

Personen som blev mobbad förklarade eleverna med åsikter som att de ansåg att den mobbade ofta var lite annorlunda, kanske inte var som alla andra utan gick sina egna vägar och inte följde "mönstret". Men några i gruppen menade att det kunde vara vem som helst som utsätts för mobbning.

Vad de tänkte på när de hörde mobbning var att ingen skulle bli utsatt för det, de själva skulle inte heller vilja råka ut för det.

En elev uttryckte sin åsikt på följande sätt ” *Det måste vara hemskt att gå till skolan varje dag när man inte vet hur dagen skall utveckla sig, denna person måste leva i en total ovisshet som grundar sig i otrygghet, rädsla, ensam och ledsen, vilken vardag, jag skulle inte vilja byta. Jag blir arg när jag hör ordet mobbning!* ”

- **Förekommer det mobbning på vår skola, hur och var ge exempel?**

Ja visst gör det, det! Ingen av eleverna ansåg att skolan var fri ifrån mobbning. Deras exempel var många. De intervjuade eleverna kom fram till gemensamma exempel som var att: Det förekommer i klassrum, i korridorerna, på idrotten, på internet, genom sms, på rasterna, vissa elever tyckte också att någon kunde vara utsatta för trakasserier i form av vad etnicitet, kön, och hudfärg. Mobbningens karaktär var både av verbal, fysisk och tyst mobbning.

När eleverna skulle svara på frågan hur, utvecklade de följande:

En elev berättade att idrotten var värst, här var det ofta brist på vuxnas närvaro, korridorerna där känns otrygga i form av att de är långa och ödsliga. Där saknas vuxna och det är långt till omklädnadsrummen. I korridorerna kunde man höra kränkande kommentarer i form av ”hora”, ”bög”, ”jävla blatte”, o.s.v. Är man då ensam kan mobbaren härja fritt . Den mobbade kanske inte vågar säga någonting, eftersom ingen annan hört vad som hänt. Om den mobbade skulle berätta kanske ingen skulle tro honom och mobbaren skulle neka till anklagelserna och fortsätta att mobba.

En elev talade om hur det förekom tyst mobbning under vissa lektioner. Eleven beskrev att läraren inte var uppmärksam över vad som försiggick, läraren liksom blundade för händelserna som kunde vara i form av uteslutning i den sociala gemenskapen vid grupparbeten och andra former av aktiviteter. Dessa lektioner var också ofta väldigt stökiga. Eleverna beskrev också att de förekommer mycket enskilt arbete på gymnasiet där vi förväntas att eget ansvar. Här skapas utrymme för allt annat än undervisning, för dem som ser chansen att syssla med annat. De tyckte också ofta att de kunde se att alltid samma elever vara ensamma och ansåg att de var uteslutna ur gemenskapen.

Eleverna berättade också att mobiltelefoner användes för att skicka kränkande kommentarer och trakasserier, under lektioner och raster.

- **Förekommer det mobbning på nätet, via sms på mobiler i så fall hur och var ge exempel?**

Via sms och internet menade eleverna att när man chattar via IT är man kontaktbar hela tiden. Eleverna berättade att det förekommer trakasserier, i form av hot, förnedring, bloggar och spridning av dåliga rykten. Eleverna menade att detta förekommer hela tiden, då eleverna ständigt är uppkopplade via nätet till och från. Eleverna menade att detta pågår under lärarledd undervisning i klassrummen då eleverna är uppkopplade på nätet på sina mobiler, på skoldatorerna, på raster, och på fritiden då datorn är på. Lärarna ser inte vad vi gör. Kommunikationen är blixtsnabb och därmed också ryktesspridningen. Det berättade att de ständigt får information om vad som händer i skolan och utanför skolan.

Eleverna tyckte att det var lättare "förr i tiden att se" när mobbning förekom. "*Man liksom höra, se eller känna att det förekom mobbning.*" De tyckte det var tydligare förr och lättare att upptäcka. Mobbaren eller mobbarna utmärkte sig mycket tydligare.

Alla eleverna berättade att det förekommer mobbning på nätet och via sms i stort sett när som helst på dygnet. De gav mig också en förklaring till hur rykten spreds i form av förtal, skitsnack, falska rykten, gruppbildningar skapades för att förtrycka enskilda och andra förekommande grupper. Vissa elever beskrev också att de hade svårare att ta ställning till vad som var rätt och fel vid kommentarer och uttalanden som skrivs på nätet och via sms. De framkom också av deras åsikter att kommentarerna var mycket råare, allt är i stort sett tillåtet, det finns liksom inga gränser för vad som är rätt och fel.

"En elev svarade att man vet ju inte hur mottagaren reagerar när han läser det".
"Kommentarerna är ofta råa och taskiga på ett "kul sätt" men ibland blir man faktiskt ledsen".

Ett annat fenomen som eleverna beskrev för mig var, när någon hackar sig in på användarkonton som ex Facebook då de kommit över någon annans lösen ord, detta kallar eleverna för att bli "face raepad". Det innebär att den som hackat sig in har tillgång till all information om individen och kan ta över individens integritet och begå förödande handlingar, i form av ryktesspridning, lögner och kränkande handlingar. Förövaren använder ett annat användarnamn i form av "alias", därmed blir det svårare att spåra förövaren. Det skapas också grupper på Facebook som utförs av en huvud person, ledare som skaffar anhängare som stärker negativ ryktesspridning om enskilda individer och grupper i stor utsträckning.

- **Har Ni själv blivit kränkta eller känner ni någon som blivit kränkt vi nätet eller mobil, i så fall förklara och berätta?**

Alla de intervjuade eleverna är anslutna till Facebook. De flesta hade någon gång tagit emot sms kommentarer på chatten, som de hade upplevt mindre roligt eller obehagligt. Men flertalet av de intervjuade eleverna ansåg inte att det var så farligt, de tolkade det som "*att det nog inte var så farligt eller illa menat i varje fall*".

Alla eleverna beskrev att de kände till aktiva grupper på Facebook som var verksamma i form av kränkande handlingar emot enskild individ eller grupp. Det var också vanligt att bilder som tagits via mobiler, publicerades för allmänheten på Facebook, där det gavs möjlighet att lämna kommentarer som blev offentliga handlingar. Dessa bilder kunde ofta vara förnedrande eller kränkande. De tyckte att detta var obehagligt och att det kunde förvärra situationen för den eller de utsatta, när man också kunde läsa andras kommentarer. Även lärare var utsatta för denna typ av kränkningar, berättade eleverna. Alla kände någon eller hade kännedom om att kamrater och elever råkade ut för negativa handlingar, via sms och nät kommunikation. Eleverna har upptäckt både lärare och elever som ingår i grupper där det bedrivs kränkande handlingar, trakasserier och ryktesspridning.

En elev beskrev följande: *Dessa ryktesspridningar kan vara råa och kanske mycket mer kränkande och värre, än att någon skriker eller ropar något fult som man kan höra direkt. När man hör det direkt kan man kanske svara emot eller förstå vad som utlöste handlingen. Utryckte en av eleverna .*

En elev svarade " *Det värsta med dessa handlingar är att man inte vet hur mottagaren tolkar kommentarerna, den utsatta kanske inte har någon att prata med och bär på allt själv. Det syns helt enkelt inte på den mobbade hur hon eller han mår.*"

En annan elev svarade att: " *Själv har jag nog skrivit något som kanske inte var så bra när jag tänker efter, jag vet ju faktiskt inte om mottagaren blev ledsen, fast jag inte menade något illa, men jag ångrade mig efteråt"*

- **Hur mycket tid tillbringar ni vid datorerna, under skoltid och fritid, vilka sidor besöker ni mest, vilken verksamhet bedriver ni?**

Två av eleverna svarade " *Massor! Kanske alldeles för mycket tid vid datorn vid eftertanke". Det är precis som man måste ta reda på vad som hänt under dagen, här får jag veta allt" Vem som var fullast på festen, vem som gjorde bort sig, vem som är ihop med vem, vad läraren gjorde eller sa, ja det är inte mycket som inte står på Facebook" Dessutom får jag reda på och vad alla andra tycker och jag kan själv säga vad jag tycker"*

Flera av de andra eleverna svarade: *Att de står uppkopplade hela tiden på nätet och att mobilen är ständigt påsatt om någon vill något eller i fall något händer.* Det framkom i intervjun att alla eleverna var anslutna till Facebook. Där har de lagt ut bilder på sig själva, kamrater, olika händelser och uppgifter om sig själva i form av intressen, relationsstatus, syskon och annan kontaktinformation. Det framkom också att alla eleverna hade tillgång till mobiler, som går att ansluta till nätet.

Eleverna redogjorde för mig vad de gjorde mest, när de var uppkopplade på nätet. Det var att var att micro blogga; de lägger ut händelser, kommentarer, åsikter, bilder,

videoklipp, vad de skall göra och kommer att göra. De beskriver helt enkelt att de delar med sig av sin vardag till andra. Chatten var alla uppkopplade på också det är den delen på Facebook man kan använda sig av när man inte vill att alla andra skall se vad man skriver till sin kamrat, förklarade eleverna.

Facebook var den absolut mest besökta sidan, alla eleverna hade ett användarkonto som de använde sig av varje dag, mer eller mindre beroende på hur dagen såg ut för övrigt.

- **Vet Ni vad eller hur man skall hantera kränkningar på nätet eller mobiler?**

Alla eleverna var visste att mobbning inte var tillåtet, de visste att man kan anmäla det till rektor, kamratstödjare och andra lärare som finns på skolan. De visste också att grova kränkningar kunde polisanmälas och att alla sms och kränkande handlingar skulle sparas som bevis. De berättade också att elever hade blivit avstängda vid grova trakasserier och händelser. Det som eleverna hade svårt för, var att veta när gränserna för kränkande handlingar skulle sättas och anmälas, när det gällde trakasserier på nätet. Eleverna menade att det var lättare att se när mobbning förekom så att man kunde se eller höra det. I form av fysisk, verbal eller tyst mobbning så som Gunnar Höistad (2001) definierar de olika begreppen av mobbning.

- **I vilken utsträckning vet era föräldrar och andra vuxna vad Ni gör på nätet, mobil, etc?**

Inte alls svarade eleverna, detta har de ingen koll på. Här sköter vi oss själva. Några elever har sina föräldrar som också är anknutna till Facebook, men när man skriver något som man inte vill att de skall se eller ta del av, så är de bara att "blocka" personen eller föräldrarna så att de inte kan se vad man gör. Det brukar gå några veckor, sedan upptäcker föräldrarna att de inte har tillgång till våra sidor och de anknyter sig igen utan att ifrågasätta vad som pågått. Vissa av föräldrarna tror att de vet det mesta "*men här lever vi vårt eget liv*" svarar eleverna.

De vuxna på skolan har ingen koll alls vare sig hemma eller i skolan. Det är inte alls svårt att vara inloggad på en dator eller mobilen under lektioner eller raster, här har vi fri tillgång till denna form av kommunikation. Lärarna säger ifrån men de har svårt att ha full kontroll, vissa lärare har liksom gett upp. Vissa lärare använder sig också ofta av datorer i sin undervisning, där vi får arbetsuppgifter som varar under lektionstid, ibland fler lektions timmar. Eleverna berättar att det ofta är samma lärare som undervisar så här. Vid dessa lektioner gör vi vad vi vill berättar de.

5. DISKUSSION/SAMMANSTÄLLNING

Syftet med min undersökning var att som lärare ta reda på vad mobbning innebär, var det äger rum och hur viktigt det är att motverka mobbning av alla förekommande former. Hur mobbningen kan påverka individens utveckling, i form av negativa konsekvenser som kan medföra att eleven inte fullföljer sin utbildning, skolkar, och hamnar i utanförskap även senare i livet. Genom att skaffa kunskap om mobbningens arenor och motverka mobbning och kränkande handlingar, kan vi kanske bidra till en tryggare miljö, medverka till att fler fullföljer sin utbildning och lyckas senare i livet.

Det var svårt att ringa in området och plocka ut det som jag tyckte var viktigast för att arbetet skulle få relevans. Det fanns oerhört mycket litteratur att läsa syftet var att jag ville skaffa mig en "stabil grund" att stå på, för att få förståelse och en förklaring på vad mobbning innebär. Jag ville också veta vem mobbaren är, vem som mobbas, hur den mobbade påverkas och utvecklas. Vetenskaplig litteratur var svårare att hitta vad det gäller tidigare forskningar om E mobbning. Något som jag tycker var av stor vikt att skaffa sig kunskaper om är, hur vi som lärare kan upptäcka alla former av kränkande behandling och vad det innebär när mobbningen hittar andra arenor. Att anmälningarna ökat så stort enligt redovisade rapporter, borde innebära att vi kanske inte har tillräckliga kunskaper inom området och dess nya arenor. Vi som lärare måste bli duktigare på att följa med i de nya ungdomskulturerna som ständigt förändras och intar nya former. Jag tror att om vi som lärare blir medvetna och har förståelse för de nya ungdomskulturer som växer fram och förändras, blir och kan vi också bli duktigare på att förebygga mobbning i skolan.

Mina frågeställningar gav mig kanske inte svar på allt, jag tycker att det är svårt att genomföra en studie av detta slag då jag inte har någon större erfarenhet av det. Jag är yrkeslärare och har svårt att se helheten i det, för mig är den "röda tråden skör". När jag befinner mig på min hemmaplan i restaurangen hittar jag alltid en röd tråd, för att få allt att hänga ihop. Jag har lärt mig mycket om ett ämne som jag tycker är oerhört viktigt, det berör och det är allas ansvar som verkar inom skolan, att ha kunskaper inom detta viktiga område. Det har dessutom varit mycket lärorikt att genomföra en studie av detta slag. Jag tycker att jag kommit fram till ett resultat som kan kopplas till mitt syfte i arbetet.

Jag själv tror att mobbningen kanske kan vara en av orsakerna till att en del av våra elever "misslyckas" i sin utbildning och mår allt sämre. Det jag inte fick svar på eller uppgifter om var, hur många elever det är som kanske misslyckas i sin utbildning, vad det gäller förekomsten av kränkande behandlingar. Vid avslutad utbildning kan det beröra både mobbaren vid avstängning och den mobbade vid hög frånvaro eller avslutad utbildning, vid kränkande behandling och utsatthet.

Intervjuerna tog tid att genomföra och sammanställa, det var ibland svårt att hålla sig inom området. Det tog lite tid innan jag själv och eleverna kände tillit i situationen, jag tror att om jag gjort om intervjuerna hade jag hunnit skaffat mig erfarenheter som jag hade kunnat ha nytta av. Jag kanske hade intervjuat en i taget, för att kanske få ett svar som inte påverkats av de övriga gruppmedlemmarna. Men i det stora hela var det inget jag upplevde, att de intervjuade påverkade varandras svar. Jag har dessutom inga erfarenheter av att utföra intervjuer av detta slag. I det stora hela tyckte jag ändå att gruppen som blev intervjuad visade på stor respekt och tillit gentemot varandra. Jag försökte att tänka på att ha frågeställningar, som inte skulle skapa utrymme för att någon, på något som helst vis skulle känna sig utsatt. Jag gjorde medvetet neutrala frågor, då jag ville att alla skulle kunna ges möjlighet att delge sina åsikter utan att själv behöva känna sig utsatt, då ämnet mobbning kan vara ett känsligt ämne. Detta ställningstagande tror jag medverkade till, att det blev lättare att få så uttömmande svar som möjligt och därmed underlättade det sammanställningen av intervjuerna.

Eleverna tyckte att de var viktiga frågor, det visade sig att eleverna tyckte att mobbning var ett viktigt ämne som man måste var medveten om, att det är något som pågår hela tiden och finns överallt. De hade svårt att definiera mobbning enligt Höistads G. (2001) teori som beskriver att mobbning är, återkommande kränkande handlingar som är riktade till en och samma individ. Däremot hade de goda beskrivningar hur mobbaren utövade sina handlingar i form av tyst, verbal, och fysiska handlingar som G. Höistad beskriver. De hade också förståelse för hur den mobbade kunde känna sig. Mobbaren ansågs av eleverna som en person som var drivande i trakasserier, som ofta har några anhängare med sig. Denna teori kan tolkas till Olweus D. (1999) beskrivning av vem mobbaren är.

Eleverna ansåg att den mobbade kunde vara avvikande i form av annorlunda beteende eller olikheter. Kjell Granström (Thors, 2007) beskriver detta i form av social psykologisk förklaringsmodell, genom att det skapas motsättningar och förtal och förtryck skapas gentemot grupper eller individer som de kanske tycker är avvikande. Mycket av den litteratur jag läst, tycker jag stämmer väl överens med vad resultaten visar vid olika former av mobbning. Eleverna tyckte att lärarna i vissa fall måste vara mer uppmärksamma vid förekomsten av mobbning .

Eleverna var helt införstådda med att mobbningen funnit nya arenor för att utföra kränkande handlingar och trakasserier via nätet och mobiler. Detta stämmer väl överens

med Friends beskrivningar på vad E- mobbning innebär. De hade däremot svårt att veta när det var mobbning och var gränserna skulle dras, när det gäller E- mobbning och sms via mobiler, samtidigt tyckte de att dessa handlingar kanske kunde vara värre för den som blir utsatt. Gunnar Höistad (2001, s. 73) definierar mobbning i sin litteratur på följande sätt *”När en eller flera personer upprepade gånger, under längre tid, utsätter en eller flera individer för medvetna, aktiva, destruktiva handlingar och eller/uteslutning”*. Enligt Friends skall alla kränkningar tas på största alla allvar då de sker via media då ryktesspridningen är stor.

Det kan då anses som *”återkommande handlingar då ”alla kan ta del av negativa kränkande kommentarer.*

(Friends Telia, C. Engström, M. Svanerudh, Å. Dahlgren 2008)

Det framgår tydligt i styrdokumentet där det står att läsa i Lpf 94 om skolans grundläggande värdegrund, följande beskrivs. De som är verksamma i skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde. De som arbetar i skolan skall också arbeta för att motverka alla former av kränkande behandlingar. (www.skolverket.se) Jag har också fått reda på hur anmälningarna ökat jämfört med tidigare år i och med att nya lagar har trätt i kraft. Det framgår också att kränkningarna har ändrat karaktär, i form av att de publiceras på nätet och där får alla tillgänglighet och på så sätt anses det allvarigare .

(Stefan Hult dagens eko 2010- 11-18) (www.sverigesradio.se)

Ungdomskulturen är föränderlig och har funnit nya arenor. Skolans värdegrund har fått mer inflytande. Eleverna är en del av samhället de får ta del av normer, värden, som skall förmedla en människosyn där alla har lika värde enligt Zelma Fors(Thors, 2007). Samtidigt som de tar del av samhället via media, TV, dataspel så förmedlar andra former orättvisor så som kränkningar, våld, fördomar och förtryck. Det kan bli svårt ur denna utgångspunkt att ta sällning till, när det visar sig att det onda ibland tar över det goda och när det dessutom ofta utförs av vuxna som utövar makt. Vad är rätt och fel, normer och värden i form av en människosyn där alla har lika värde tappar kanske relevans för en del människor, i förhållande till hur verkligheten kan se ut.

”Varför skall jag göra det om ingen annan gör det?” Detta är en egen tanke och reflektion, som jag tror att kanske en del tänker när de ser allt *”elände”*

Eleverna anser själva enligt resultatet, att gränserna för vad som är tillåtet är otydliga och att lärarna ofta blundar för obekväma situationer. Eleverna tyckte själva att de ofta hade utrymme för att göra *” andra saker ”* under lektions tid då lärarna inte har någon kontroll på vad de sysslar med. Många lektioner ansågs också vara stökiga enligt eleverna, där normer och regler var otydliga. Kan de bero på att lärarna inte har kontroll över IT teknikens inflytande och dess användning.

Det visar sig också enligt Friends att mobbning ofta börjar via nät mobbning eller via sms. För mig handlar det om förändrade attityder om vad som anses vara tillåtet, gränserna suddas ut. Även eleverna verkar osäkra vad som är rätt och fel. Jag kan själv tycka att man måste prata om attityder normer och regler i en öppen dialog med eleverna, för att förebygga mobbning via nätet och mobiler. Ingen elev eller vuxen skall vara tveksam över, när någon gått över gränsen, vad det gäller kränkande behandlingar. Vuxna måste våga tala om vad som är rätt och fel samt vara goda ledare.

Det som jag tycker att jag har fått svar på är följande. Hur och var mobbning finns och mobbningens arena har funnit nya vägar och tagit andra former, som är svåra att kontrollera. Vi som arbetar som lärare måste finna eleverna där de befinner sig, för att få förståelse för mobbningens arenor och utövande. Ungdoms kulturer är ständigt föränderliga. Vi kan inte blunda för det som försiggår, det är allas ansvar att se, höra, komma till insikt, för att främja elevers utveckling.

Jag tycker i min studie att jag har fått en grundläggande orsak och förklaring till varför anmälningarna till skolverket har ökat i form av kränkande handlingar. Vi som vuxna och lärare kan inte kontrollera vad som händer i samma utsträckning som förr, vad det gäller IT teknikens inflytande vad det gäller mobbning och dess arena. Jag tror också att elever och andra verkande på sociala nätverk ha tappat lite förståelse för hur vi som mottagare tar emot kommentarer och identifierar oss då tolknings utrymmet kanske får fria arenor och därmed påverkas självbilden negativt enligt Mats Dahlkvist (2004)

Nästa fråga är kanske då, hur ska vi överhuvudtaget ha tid eller komma åt detta problem som lärare? Är det riktigt att så stor del av undervisningen sker via datorer på dagens skolor? Min egen erfarenhet och åsikt är att många elever inte klarar av ett så stort ansvar att bedriva studier på "egen hand". De vuxna i skolan måste ta sitt ansvar och inte lämna eleverna vind för våg i våra datasalar under lektionstid. Vi läser ofta och hör i media hur mobbning har ökat på skolorna, när vi tar del av mobbningens karaktär är det nästan alltid någon form av nätverksamhet eller mobila sms inblandat. Jag tror att det är oerhört svårt att komma åt problemet i dagsläget, men vi måste ha kännedom och kunskap om problematiken, det är vårt ansvar för att kunna förebygga mobbning.

Mobbning måste förebyggas för att främja utveckling, vi som vuxna och vi som arbetar med eleverna i skolan måste ha kunskaper om var mobbning finns, hur det finner nya vägar, hur man förebygger, hanterar alla former av kränkande behandling. Fortsatt forskning som jag skulle tycka vara intressant vore att finna, verktyg för hur man förebygger mobbning på nya arenor i nya ungdomskulturer.

Litteratur/ Källförteckning

Dahlkwist, Mats.(2004) *Kommunikation*. Liber AB

Engström, Carolina. Svanerudh, Marie. Dahlgren, Åsa. (2008) *Schysst på nätet*, Friends Telia.

Hoiby, Helle. Levin, Marianne. Thulin, Anette.(2006)*Tillsammans mot mobbing*. Liber

Höistad, Gunnar.(2001)*Mobbing och människovärde*. Gothia AB

Levander, Martin. (2003) *Psykologi*. Bokförlaget natur och kultur

Olweus, Dan.(1999)*Mobbing bland barn och ungdomar*. Rädda barnen.

Stukát, Staffan. (2005)*Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*, Lund: studentlitteratur.

Svedberg Lars. (2007) *Grupp psykologi, om grupper, organisationer och ledarskap*
Studentlitteratur, AB Lund

Thors, Christina.(2007) *Utstött - en bok om mobbning*, Pedagogiska magasinet,
Läraryrket.

Trost, Jan.(2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

www.dn.se (2010-07-08)

---

www.faktabasen.se

www.friends.se

Stefan Hult dagens eko 2010- 11-18

www.skolverket.se

Bilaga 1

Intervjuguide

- Vet Ni vad mobbning är, vad tänker ni på och vad innebär begreppet för er förklara, utveckla?
- Förekommer det mobbing på vår skola, hur och var ge exempel?
- Förekommer det mobbing på nätet, via sms på mobiler i så fall hur och var ge exempel?
- Har Ni själv blivit kränkt eller känner du någon som blivit kränkt i skolan, via nätet eller mobil, i så fall förklara och berätta?
- Hur mycket tid tillbringar ni vid datorerna, under skoltid och fritid, vilka sidor besöker ni?
- Vet Ni vad eller hur man skall göra eller hantera kränkningar på nätet eller mobiler?
- I vilken utsträckning vet era föräldrar och andra vuxna vad ni gör på nätet, mobil, etc?

